

**Житомирський медичний інститут
Житомирської обласної ради**

Кафедра природничих та соціально-гуманітарних дисциплін

Силабус

навчальної дисципліни

«Історія та культура України»

Рівень вищої освіти: перши (бакалаврський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

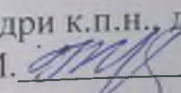
Спеціальність: 223 «Медсестринство»

Освітньо-професійна програма: «Екстрена медицина»

Вид дисципліни: обов'язкова

Мова викладання: державна

Форма викладання: денна

Затверджено на засіданні кафедри
природничих та
соціально-гуманітарних дисциплін
Протокол №1 від «30» серпня 2021 р.
Завідувач кафедри к.п.н., доцент
Круковська І.М.

2021

1. Загальні положення

Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради прагне зберегти територію закладу місцем роботи та навчання для викладачів, співробітників і студентів, де немає будь-яких форм забороненої дискримінації та переслідувань. Якщо у вас є сумніви з приводу такої поведінки, зверніться до психологічної служби інституту (контактний телефон: 0412-46-19-62) або куратора групи.

З метою запобігання, виявлення та протидії академічного плагіату в наукових та навчальних працях викладачів, науково педагогічних працівників інституту та студентів в закладі розроблено «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових і навчальних працях працівників та студентів Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради».

Порядок відпрацювання пропущених занять з поважних та без поважних причин студентами інституту регламентується «Положенням про порядок відпрацювання студентами Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради пропущених лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять».

Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради дотримується стандартів, які сприяють повазі і людській гідності в освітньому середовищі, академічній доброчесності та професіоналізму. Сексуальні провини і насильство у відносинах в будь-якій формі суперечать місії і основним цінностям інституту, порушують політику інституту. Якщо ви, або хтось із ваших знайомих постраждав від сексуального насильства, переслідування або сексуальної експлуатації, зверніться до психологічної служби інституту (контактний телефон: 0412-46-19-62).

2. Структура силабусу навчальної дисципліни

2.1. Загальна інформація про викладача

Назва дисципліни	Історія та культура України
Викладач	Махновська Ірина Романівна, доцент кафедри
Профайл викладача	http://zhim.org.ua/kaf_p_s_g.php
Контактний телефон	0682187872
E-mail:	120968irina@gmail.com
Сторінка дисципліни	в системі інтранет
Консультації	<i>Консультації:</i> П'ятниця з 14.10 до 14.40 <i>Онлайн комунікація з використанням відео-або аудіотехнологій (ZOOM, Viber (000000), Skype, Telegram, електронна пошта) в робочі дні з 9.30 до 17.30</i>

2.2 Назва навчальної дисципліни

«Історія та культура України»

2.3. Призначення навчальної дисципліни

Призначення навчальної дисципліни полягає в різнобічному розвитку, вихованні і соціалізації особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві і цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

2.4. Мета вивчення дисципліни

Метою навчальної дисципліни є підготовка конкурентноспроможного, висококваліфікованого, компетентного фахівця з фундаментальною гуманітарною освітою, що передбачає опанування студентами суті історичних процесів, що відбувалися в Україні з найдавніших часів до сьогодення, усвідомлення їх об'єктивного характеру, взаємозв'язку та взаємозалежності, а також закономірностей суспільно-політичного розвитку, ролі об'єктивного та суб'єктивного чинників в історії; досконале оволодіння ними історичним фактажем, вміння працювати зі специфічними історичними джерелами пов'язаними з дослідженням історії та культури України.

2.5. Завдання вивчення дисципліни

Завданнями вивчення дисципліни «Історія та культура України» є:

- поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвиток мисленнєвих здібностей і вмінь, необхідних для розуміння сучасних викликів;
- набуття системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні та світі з позицій: цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності й соборності українського народу, значення європейських культурних і правових традицій для суспільних процесів в Україні, зміцнення національних інтересів і суверенітету, цілісності та непорушності кордонів Української держави в контексті світового історичного процесу;
- розвиток історичного, критичного і творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу й проблем, що стоять перед країною і світом, формувати висловлення й обстоювати власний погляд на інформацію;
- розуміння національних інтересів, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів.

2.6. Формат навчальної дисципліни

Викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного (дистанційного) навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна графіка, аудіо та відео, інтерактивні елементи, онлайн консультування тощо.

2.7. Результати навчання

Дана дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей:

Загальні:

- Здатність навчатися та самонавчатися.
- Здатність до усного та письмового спілкування рідною мовою.
- Здатність діяти на підставі етичних суджень.
- Здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел.
- Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- Здатність застосовувати знання на практиці.
- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Результати навчання згідно профілю програми, після вивчення дисципліни:

- знати і розуміти роль та обов'язки парамедика в системі екстреної медичної допомоги;
- знати і розуміти застосування сукупності знань, навичок (вмінь) та дій для забезпечення пацієнту/клієнту гідного ставлення, приватності/інтимності, конфіденційності, захисту його прав, фізичних, психологічних та духовних потреб на засадах транскультурного підходу, толерантності та неосудної поведінки.

2.8. Обсяг та ознаки дисципліни.

Вид заняття	Кількість годин
Лекції	20
Семінарські заняття / практичні / лабораторні	26
Самостійна робота	44

Ознаки дисципліни

Рік викладання	Курс (рік навчання)	Семестр	Спеціальність	Кількість кредитів / годин	Кількість змістових модулів	Вид підсумкового контролю	Нормативна/вибіркова
2021	1-й	1-й	223 «Медсестринство»	3/90	2	ПМК	Обов'язкова

2.9. Політика навчальної дисципліни

Положення про розробку силабусів навчальних дисциплін; Положення про дистанційне навчання, Положення про організацію освітнього процесу, Порядок ліквідації академічної заборгованості студентів, Положення про участь студентів у забезпеченні якості вищої освіти, Положення про порядок створення та організацію екзаменаційної комісії, Положення про порядок реалізації студентами права на вільний вибір навчальних дисциплін, Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових і навчальних працях науково-педагогічних, Положення про порядок проведення практики студентів, Положення про порядок відпрацювання студентами пропущених лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять, Положення про перезарахування навчальних дисциплін та визначення академічної різниці для студентів, Положення про академічну мобільність, Положення про диплом з відзнакою, Положення про внутрішнє забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення здобувачів вищої освіти та ін.

2.10. Навчально-методична карта дисципліни

Тиждень, дата, години, аудиторія	Тема, основні питання (розкривають зміст і є орієнтирами для підготовки до модульного і підсумкового контролю)	Форма діяльності (заняття) / формат	Матеріали	Література, інформ. ресурси	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
Модуль 1. Історія та культура України з найдавніших часів до XIX ст.							
Змістовий модуль 1. Історія та культура України з найдавніших часів до XIX ст.							
За розкладом	<p>Тема 1. Вступ. Стародавня історія України. Історичні умови виникнення та джерела формування української культури. Стародавня культура східних слов'ян.</p> <p>Предмет і завдання, періодизація курсу історії та культури України. Значення курсу «Історія та культура України» для професійної підготовки і виховання громадянської позиції та патріотизму. Характеристика архівних і опублікованих джерел. Археологічні дослідження історії України.</p> <p>Стародавня історія України. Поява людини. Первісні люди, стоянки, знаряддя праці, особливості діяльності, соціального життя та їх побут. Неолітична революція. Трипільська культура. Традиції трипільської культури. Розвиток землеробства і скотарства.</p> <p>Археологічні культури епохи міді і бронзи. Племена кіммерійців, скіфів, сарматів: місце розташування, діяльність, особливості культури. Перші протодержавні утворення. Економічні зв'язки із країнами Середземномор'я і Передньої Азії.</p> <p>Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я: місце знаходження, особливості соціально-політичного, економічного та культурного життя.</p>	Лекція	Презентація	1, с. 14-36	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>Найдавніші письменні і археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії (концепції). Велике переселення народів та зміна етнічної карти Євразії. Відокремлення східних слов'ян. Розселення східних слов'ян. Звичаї, вірування, побут. Антський племінний союз. Боротьба із готами, гунами, аварами. Війна слов'ян із Візантією та Римською імперією.</p> <p>Перші державні об'єднання східнослов'янських племен на Середньому Придніпров'ї. Східнослов'янські племена та державно-племінні союзи VI-IX ст.</p> <p>Еволюція суспільного устрою східних слов'ян. Аскольд, Дір, представники династії Рюріка. «Повість минулих літ» Нестора-літописця та її редакції.</p> <p>Українська культура як цілісна система. Ентогенез і культурогенез українського народу. Витоки української культури. Матеріальна та духовна культура стародавнього населення України (палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт). Феномен Трипільської культури. Культура мідно-бронзової та залізної доби (кіммерійці, скіфи, сармати, антична епоха Причорномор'я). Характерні риси культури ранньослов'янського періоду. Зарубннецька та Черняхівська культури. Стародавня культура східних слов'ян. Побут, звичаї, релігійні вірування. Виникнення мистецтва. Основні етапи розвитку старослов'янської культури. Міфологія східнослов'янських племен. Мистецькі набуття слов'ян. Особливості писемності. «Вересова книга».</p>					
--	--	--	--	--	--	--

<p>За розкладом</p>	<p>Тема 2. Київська Русь, її всесвітнє історичне значення. Галицько-Волинське князівство у XII – XIV ст. Особливості культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Утворення Київської Русі. Територія та склад держави «Київська Русь». Особливості державного будівництва у Західній Європі. Походження термінів «Русь», «Руська земля». Київ як політичний центр полянського союзу племен. Перетворення Києва у державний центр Східнослов'янських племінних союзів. Теорії походження Київської Русі. Київська династія та її представники. Славя. Куявія. Соціально-економічні і політичні чинники об'єднання слов'ян. Утворення міст. Розвиток і характер землеробства. Князь Олег. Утворення Київської Русі, її соціально-економічний розвиток. Внутрішні і зовнішні чинники розвитку Київської держави у період князювання Ігоря, Ольги, Святослава. Відносини Русі із кочовими племенами. Військові походи князів. Розширення кордонів Руської держави, її державно-політичний устрій, етнічні процеси у Київській Русі. Початок формування української народності. Русь і Візантія. Шляхи поширення християнства на Русь. Хрещення Русі та його історичне значення. Київська митрополія. Володимир Великий і Ярослав Мудрий. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. «Руська правда». Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи. Причини послаблення</p>	<p>Лекція</p>	<p>Презентація</p>	<p>1, с. 37-62</p>	<p>Самостійно опрацювати теоретичний матеріал</p>	<p>0</p>	<p>Згідно розкладу</p>
---------------------	--	---------------	--------------------	--------------------	---	----------	------------------------

	<p>влади київських князів. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі.</p> <p>Причина роздробленості Русі. Територія Київської Русі в період політичної роздробленості. Форми земельного володіння. Зростання політичної і економічної могутності. Розвиток міст, ремесел, торгівлі. Найвідоміші міста Київської Русі та їх місце знаходження. Соціальна структура населення. Продовження процесу формування української народності. Проблема генезису української народності в історіографії. Етноніми «русичі», «русини», «руські люди» і їх ідентифікація. Етнонім «Україна». Державні утворення Середньої Наддніпрянщини: Київська, Чернігівська, Переяславська «Землі».</p>						
За розкладом	<p>Тема 3. Литовсько-польський період української історії (XIV–перша половина XVII ст.). Культурні традиції українського Ренесансу (XIV–перша половина XVII ст.).</p> <p>Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Захоплення Галицько-Волинського князівства. Включення до його складу Західної Волині, Сіверщини, Київщини та Поділля. Відносини із Золотою Ордою і Ногайським улусом у період князівства Ольгерда. Політика великих литовських князів на українських землях. Суспільно-політичний устрій держави. Верстви населення. Особливості територіального та адміністративно-державного устрою. Кревська унія. Розширення південних князівств. Боротьба проти німецьких лицарів.</p>	Лекція	Презентація	1, с. 63-82	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>Грюнвальдська битва. Литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика.</p> <p>Зміцнення Московської держави і її боротьба із князівством Литовським за Сіверську землю. Напади татар і турок на українські землі.</p>						
За розкладом	<p>Тема 4. Українські землі в другій половині XVII–XVIII ст. (українська національно-визвольна революція XVII ст. Козацько-гетьманська держава (сер. XVII – перша половина XVIII ст.). Культурне життя України другої половини XVII–XVIII ст.)</p> <p>Україна напередодні Визвольної війни. Посилення кріпосного гніту та національно релігійного пригноблення. Причини, територія, учасники, плани, діячі, лідери української національно-визвольної революції під проводом Б. Хмельницького. Періодизація національно-визвольної революції. Характер, рушійні сили і мета визвольної війни. Богдан Хмельницький. Основні етапи війни. Міжнародні договори періоду національно-визвольної війни XVII ст. Перемоги під Жовтими Водами і Корсунем. Битва під Пілявцями. Облога Львова і Замостья. Зборовський договір. Молдавські походи козацтва. Битва під Берестечком. Білоцерківський мирний договір. Розгром польського війська під Батогом, бої під Монастирищем і Жванцем. Жванецька угода. Українсько-московські зв'язки в роки війни. Рішення Земських соборів 1651р. і 1653 р. «Березневі статті» Богдана Хмельницького та інші документи Переяславсько-московського</p>	Лекція	Презентація	1, с. 83-136	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>договору 1654 р., їх оцінки в історіографії.</p> <p>Ліквідація польсько-шляхетського державного ладу і зародження української козацької держави. Її територія і адміністративно-державний устрій. Розділ на суспільні групи - стани. Органи влади. Господарсько-фінансова політика. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Відновлення війни з Польщею. Другий похід Богдана Хмельницького на західно-українські землі. Вступ Швеції до війни з Польщею. Віленське перемир'я. Створення коаліції проти Польщі. Війна України в союзі з Семигородським князівством і Швецією. Гетьман Іван Виговський. Порушення царем умов Переяславської угоди. Гадячський договір. Юрій Хмельницький. Розділ України на Лівобережну та Правобережну. Чорна рада. Гетьмани П. Тетеря та І. Брюховецький та їхня діяльність, наслідки для українського народу.</p>						
За розкладом	<p>Тема 5. Україна у складі Російської та Австрійської імперій (XIX ст.) . Українська культура XIX- початку XX ст.</p> <p>Соціально-економічне, політичне та культурно-релігійне становище українських земель XVIII-XIX ст. Останній гетьман України К. Разумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Прагнення української старшини до зрівняння в правах з російським дворянством. Судова реформа. Запорозька Січ з другої половини XVII в. Ліквідація Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань.</p>	Лекція	Презентація	1, с. 138-198	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>Розорення Правобережної України. Бахчисарайський мир. Умови політичного, економічного і соціального розвитку. Відновлення козацтва. Вступ на Правобережну Україну гетьмана Мазепи і фактичне об'єднання її з Лівобережжям. Відновлення панщини.</p> <p>Гайдамацьки рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземним ярмом. Полонізація православної шляхти. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі у складі Молдавського князівства. Розповсюдження на Буковину влади Австрії. Перший розділ Речі Посполитої. Захоплення Австрією Галичини і Буковини. Захоплення Росією Криму. Другий розділ Речі Посполитої. Включення Правобережної України до складу Російської імперії. Третій розділ Речі Посполитої. Діяльність П.Румянцева-Задунайського. «Генеральний опис Малоросії». Ліквідація полково-сотенного і судового устрою Гетьманщини. Перетворення її в провінцію Російської імперії. Закріпачення селян Лівобережної України. Розповсюдження на українську козацьку старшину прав російського дворянства.</p>						
За розкладом	<p>Тема 1. Вступ. Стародавня історія України. Історичні умови виникнення та джерела формування української культури. Стародавня культура східних слов'ян.</p> <p>Предмет і завдання, періодизація курсу історії</p>	Семінарське заняття	Методичні рекомендації до семінарського заняття.	1, с. 14-36	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема.	11 балів ІДРС – 5 балів	Згідно розкладу

	<p>та культури України. Види первісних людей, стоянки, знаряддя праці, особливості діяльності, соціального життя та побут. Неолітична революція. Трипільська культура. Розвиток землеробства, знарядь праці і скотарства. Особливості менталітету землеробів та скотарів-кочовників. Археологічні культури епохи міді і бронзи. Племена кіммерійців, скіфів, сарматів: місце розташування, діяльність, особливості культури. Міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я: місце знаходження, особливості соціально-політичного, економічного та культурного життя. Найдавніші письменні і археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії (концепції). Розселення східних слов'ян. Звичаї, вірування, побут. Антський племінний союз. Боротьба із готами, гунами, аварами. Перші державні об'єднання східнослов'янських племен на Середньому Придніпров'ї. Східнослов'янські племена та державно-племінні союзи VI-IX ст. Еволюція суспільного устрою східних слов'ян. Аскольд, Дір, представники династії Рюріка. «Повість минулих літ» Нестора-літописця та її редакції. Витоки української культури. Матеріальна та духовна культура стародавнього населення України (палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт). Зарубинецька та Черняхівська культури. Стародавня культура східних слов'ян. Побут, звичаї, релігійні вірування. Виникнення мистецтва.</p>		<p>Тема: Вступ. Стародавня історія України. Історичні умови виникнення та джерела формування української культури. Стародавня культура східних слов'ян.</p>		<p>Вступ. Стародавня історія України. Історичні умови виникнення та джерела формування української культури. Стародавня культура східних слов'ян. Концепції походження українського народу</p>		
За	Тема 2. Київська Русь, її всесвітньо історичне	Семінарськ	Методичні	1, с. 37-62	Самостійно	11	Згідно

розкладом	<p>значення. Галицько-Волинське князівство у XII – XIVст. Особливості культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.</p> <p>Київська Русь, її всесвітньо історичне значення. Територія, князі, економіка, соціально-політичний устрій та культура. Галицько-Волинське князівство у XII–XIVст.: князі, економіка, політика, культура. Особливості культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства: пам'ятки, діячі, традиція українського гуманізму.</p>	е заняття	<p>рекомендації до семінарського заняття.</p> <p>Тема: Київська Русь, її всесвітньо історичне значення. Галицько-Волинське князівство у XII – XIVст. Особливості культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.</p>		<p>опрацювати теоретичний матеріал.</p> <p>Тема. Київська Русь, її всесвітньо-історичне значення. Галицько-Волинське князівство у XII–XIV ст. Особливості культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.</p>	балів	розкладу
За розкладом	<p>Тема 3. Литовсько-польський період української історії (XIV–перша половина XVII ст.). Культурні традиції українського Ренесансу (XIV–перша половина XVIIст.).</p> <p>Велике князівство Литовське (ВКЛ): територія, суспільно-політичний устрій, політика, князі, наслідки для українського населення. Включення до складу ВКЛ Західної Волині, Сіверщини, Київщини та Поділля (на мапі показувати). Політика великих литовських князів на українських землях. Унії та їх вплив на соціальний, культурний розвиток українського населення (Кревська, Городецька,</p>	Семінарське заняття	<p>Методичні рекомендації до семінарського заняття.</p> <p>Тема: Литовсько-польський період української історії (XIV–перша половина</p>	1, с. 63-82	<p>Самостійно опрацювати теоретичний матеріал.</p> <p>Тема. Литовсько-польський період української історії (XIV–перша половина XVII ст.).</p>	11 балів	Згідно розкладу

	<p>Люблінська та інші). Формування панщинно-фільваркового господарства. Зростання залежності населення від магнатів та шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статути (1529 р., 1566 р., 1588 р.): зміст, основні ідеї, особливості становища верст населення Великого князівства Литовського. «Устав на волюки». Козацтво: концепції походження, соціальна база, права, територія, діяльність, військові походи, культура, медицина. Селянсько-козацькі повстання під проводом К. Косинського та С. Наливайко. Зародження та діяльність товариств. Криза православної церкви. Брестська церковна унія. Українська культура в умовах польсько-литовського панування: освіта, мистецтво, діячі, збереження та зміцнення української гуманістичної традиції.</p>		<p>XVII ст.). Культурні традиції українського Ренесансу (XIV–перша половина XVIIст.).</p>		<p>Культурні традиції українського Ренесансу (XIV–перша половина XVIIст.). Виникнення українського козацтва. Українське козацтво</p>		
<p>За розкладом</p>	<p>Тема 4. Українські землі в другій половині XVII–XVIII ст. (українська національно-визвольна революція XVII ст. Козацько-гетьманська держава (сер. XVII – перша половина XVIII ст.). Культурне життя України другої половини XVII–XVIII ст.) Українські землі в другій половині XVII – XVIII ст.(українська національно-визвольна революція XVII ст. Козацько-гетьманська держава (сер. XVII – перша половина XVIII ст.). Культурне життя України другої половини XVII – XVIII ст.).</p>	<p>Семинарське заняття</p>	<p>Методичні рекомендації до семінарського заняття. Тема: Українські землі в другій половині XVII–XVIII ст. (українська національно-визвольна революція</p>	<p>1, с. 83-136</p>	<p>Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Українські землі в другій половині XVII–XVIII ст.(українська національно-визвольна революція XVII ст. Козацько-гетьманська</p>	<p>11 балів</p>	<p>Згідно розкладу</p>

			XVII ст. Козацько-гетьманська держава (сер. XVII – перша половина XVIII ст.). Культурне життя України другої половини XVII–XVIII ст.)		держава (сер. XVII–перша половина XVIII ст.) Культурне життя України другої половини XVII–XVIII ст.). Гайдамацький та опришківський рух в Україні XVIIIст.		
За розкладом	Тема 5. Україна у складі Російської та Австрійської імперій (XIX ст.). Українська культура XIX- початку XX ст. Становлення української нації. Український національний рух. Т. Шевченко і російські революціонери-демократи. Вплив польського повстанського руху на Україну. В. Антонович як ідеолог «хлопоманства». Українські громади. Наукова і просвітницька діяльність громадівців. Концепція громадянського соціалізму М. Драгоманова. Студентські громади. «Братство тарасівців». «Молода Україна». Селянський рух. Зародження народників і їх «ходіння в народ». Народовольці в Україні. Робітничий рух. Перші робітничі організації, їх ідеологія і програми. Марксистські кружки. Перші соціал-демократичні кружки. Активізація	Семінарське заняття	Методичні рекомендації до семінарського заняття. Тема: Україна у складі Російської та Австрійської імперій (XIX ст.). Українська культура XIX-початку XX ст.	1, с. 138-198	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Україна у складі Російської та Австрійської імперій (XIX ст.). Українська культура XIX-на початку XX ст.Культурно-просвітницький етап національного	11 балів	Згідно розкладу

	національного руху. Перші політичні партії. Суспільно-політичний устрій і економічний розвиток західно-українських земель після революції 1848-1849р. р. Іноземний капітал в промисловості. Положення робітників. Національний склад буржуазії і робітників. Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Перші українські колонії в США, Канаді, в країнах Південної Америки. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москофіли і народовці. Виникнення Української соціал-демократичної і Української національно-демократичної партій.				руху в Україні в ХІХ ст. Національний рух в Україні в роки Першої світової війни.		
За розкладом	Тема. ПМК		Питання для підготовка до ПМК			40	
Модуль II. Україна в період новітньої історії(XX - XXI ст.)							
Змістовий модуль II. Україна в період новітньої історії(XX - XXI ст.)							
За розкладом	Тема 6. Національно - демократична революція в Україні (1917 – 1921 рр.) Лютнева демократична революція 1917 р. Розстановка політичних сил в Україні. Піднесення національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради, її соціальна база, програма. М. Грушевський і В. Вінниченко. Утворення Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів. Програми і цілі українських і загальноросійських політичних партій в Україні. Система влади на території України після створення в Петербурзі Тимчасового Уряду. Роль Центральної Ради у формуванні української національної	Лекція	Презентація	1, с. 199-242	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>державності. Всеукраїнський національний конгрес 7-8 квітня 1917 р. Курс на автономію України.</p> <p>Взаємостосунки Центральної Ради і Тимчасового Уряду. I Універсал Центральної Ради.</p> <p>Всеукраїнські з'їзди: селянський, військовий, робітничий та інші. Формування Генерального Секретаріату. II Універсал Центральної Ради. Липнева криза Тимчасового Уряду і створення української автономії.</p> <p>Поглиблення економічної кризи і погіршення стан трудящих України влітку і восени 1917 р. Корніловський заколот і Україна. Відношення різних сил і політичних партій України до озброєного повстання в Петрограді в жовтні 1917 р. Боротьба проти органів Тимчасового Уряду в Україні. Озброєні повстання у Вінниці і Києві. III Універсал Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки. Підсумки виборів до Всеукраїнських Установчих зборів в Україні.</p>						
За розкладом	<p>Тема 7. Україна в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.). Національно-культурне піднесення в Україні у 20-ті роки ХХ ст. «Розстріляне» українське відродження 30-х років.</p> <p>Соціально-економічне і політичне стан України на початку 20-х рр. Перехід до нової економічної політики. Голод 1921-1923 р. р. на півдні України: причини і наслідки. Поступове відродження сільського господарства. УРСР в системі «договірної федерації». Курс центрального партійно-державного керівництва на ліквідацію незалежності національних</p>	Лекція	Презентація	1, с. 244-277	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>республік. «Автономізація» незалежних республік під виглядом утворення нової Федерації - СРСР. Перші підсумки входження УРСР до складу Радянського Союзу. Конституція СРСР 1924 р.</p> <p>НЕП в промисловості. Проблема безробіття. Перші підсумки відбудовного періоду. Система реальної влади в Україні. РКП/б/ і КП/б/У. Природа радянського тоталітарного режиму. Феномен «націонал-ухильництва».</p> <p>Сталінський курс на масову колективізацію селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. «Криза Непу» як результат відмови партійно-державного керівництва від змички між містом і селом. «Ножиці цін». Політика коренізації, її особливості і результати. Досягнення прорахунки українізації.</p> <p>Відношення тоталітарного режиму до інтелігенції. Перші кроки культурного будівництва: кампанія по ліквідації неписьменності, розгортання системи освітніх установ, створення установ комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень до установ ВУАН. Результати радянської науки.</p>						
За розкладом	<p>Тема 8. Україна в роки Другої світової війни (1939– 945 рр.). Українська культура періоду Другої Світової війни.</p> <p>Положення на західноукраїнських землях в міжвоєнний період. Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Головні політичні партії і організації</p>	Лекція	Презентація	1, с. 278-308	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	<p>українського національно-визвольного руху. Організація українських націоналістів. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Мюнхенська угода і доля Карпатської України. А. Волошин та діяльність його про німецького уряду. Вступ Червоної Армії на територію Західної України. Територіальні вимоги радянського керівництва до Румунії. Включення основної частини західно-українських земель до складу УРСР, їх радянізація.</p> <p>Напад Німеччини і її союзників на СРСР. Поразки Радянської армії в 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас. Акт «30 червня 1941 р.» у Львові і його наслідки. Початок визвольної боротьби в тилу ворога. Генеральний наступ гітлерівських військ влітку 1942р. на півдні. Німецький окупаційний режим. План «Ост». Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Діяльність комуністичного підпілля і радянських партизан. Створення Української повстанської армії. Нова програма і тактика українських націоналістів.</p>						
За розкладом	<p>Тема 9. Україна в 1945 – 1985 рр. Адміністративно-територіальні зміни в Україні в 1940-1945-1954 рр. Включення УРСР в світову політику. Участь України в створенні і роботі ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 р.</p>	Лекція	Презентація	1, с. 310-359	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

<p>Завершення об'єднання основних етнічних земель українського народу в межах СРСР. Відмова Сталіна від української етнічної території на захід від лінії Керзона. Операція «Вісла». Напівпримусовий обмін населенням між Україною і Польщею.</p> <p>Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Насильницька колективізація в західних областях України. Нова хвиля масових репресій громадян України. Львівський церковний собор 1946 р. і ліквідація української греко-католицької церкви.</p> <p>Підпільна партизанська боротьба ОУН-УПА з тоталітарним режимом. Ідеологічний наступ сталінізму на спроби культурно-національного відродження. Л. М. Каганович в Україні. Чистка національних кадрів.</p> <p>Україна після смерті Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова підстава. Спроба лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Реформи М С Хрущева, їх суперечливий і непослідовний характер. Заходи щодо удосконалення управління і модернізації промисловості. Спроба подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель.</p> <p>Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шестидесятників», їх роль в</p>					
---	--	--	--	--	--

	<p>національно-культурному житті. Зміни в кремлівському керівництві в жовтні 1964 р. і їх наслідки для України.</p> <p>Політичні репресії 60-70-х рр. Посилення реакції в духовному житті. Поглиблення нігілістичного відношення до національної самобутності українського народу. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмуючих процесів в соціально-економічному і суспільно-політичному розвитку України.</p> <p>Економічне становище УРСР у 70-х на початку 80-х років ХХ ст. Зміни в соціальній та національній структурі населення.</p> <p>Освіта. Здобутки і проблеми науки. Розвиток літератури. Форми діяльності дисидентів, їх політичні вимоги та боротьба за національне визволення. Суперечливі тенденції в розвитку українського мистецтва.</p> <p>Активізація опозиційного руху в другій половині 60-х – на початку 70-х рр.. ХХ ст. Форми діяльності дисидентів, їх політичні вимоги та боротьба за національне визволення. ХХ з'їзд КПРС і початок лібералізації суспільного життя. Часткова реабілітація політичних в'язнів. м. Хрущов.</p> <p>Зміни в управлінні господарством. Розвиток промисловості. Аграрна політика. Нові явища в соціальній сфері.</p> <p>НТР. Реформи освіти. Відлига в українській літературі та мистецтві. Шестидесятництво в українській культурі. Дисидентський рух в Україні (А. Горська, І.</p>					
--	--	--	--	--	--	--

	Дзюба, В. Чорновіл та ін..) Спроби реформування економіки в другій половині 60-х ХХ ст. Посилення бюрократичного централізму.						
За розкладом	<p>Тема 10. Національно-державне відродження та культура України на сучасному етапі. Розпад СРСР. Відродження незалежної України. Україна в сучасних умовах незалежності.</p> <p>Спроби М. С. Горбачова реформувати суспільство на шляхах прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа і її наслідки. Відновлення критики сталінізму. Зростання політичної активності народу. Гальмування перебудовчих процесів в Україні. Національне пробудження українського народу.</p> <p>Реабілітація політичних ув'язнених. Віддання гласності злочинів тоталітарного режиму. Зародження Народного Руху України і перетворення його в опозиційну КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій і громадських об'єднань. Ухвалення Декларації про державний суверенітет України. Курс національно-демократичних сил на затвердження державної і економічної незалежності республіки, створення самостійної держави.</p> <p>Спроба серпневого (1991 р.) перевороту в Москві і його наслідки для України. Ухвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України.</p>	Лекція	Презентація	1, с. 360-410	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал	0	Згідно розкладу

	Припинення діяльності КПУ. Участь інтелігенції, студентської молоді, засобів масової інформації в демократизації суспільства, відродженні національних традицій, розширенні сфери вживання української мови. Активізація релігійного життя. Діяльність греко-католицької церкви в нових політичних умовах. участь української діаспори в державотворчому процесі. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Л. М. Кравчук - Президент України. Денонсація договору 1922 р. про створення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.						
За розкладом	Тема 6. Національно - демократична революція в Україні (1917 – 1921 рр.) Національно - демократична революція в Україні (1917 – 1921 рр.): причини, рушійні сили, перебіг подій та наслідки.	Семінарське заняття	Методичні рекомендації до семінарського заняття. Тема: Національно - демократична революція в Україні (1917 – 1921 рр.)	1, с. 199-242	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Національно-демократична революція в Україні (1917–1921 рр.). Житомирщина в 1900-1917 рр. Культура і духовне життя України в 1917-1921 рр.	9 балів ІДРС 6 балів	Згідно розкладу
За	Тема 7. Україна в міжвоєнний період (1921 –	Семінарськ	Методичні	1, с. 244-	Самостійно	9 балів	Згідно

розкладом	<p>1939 рр.).Національно-культурне піднесення в Україні у 20-ті роки ХХ ст. «Розстріляне» українське відродження 30-х років. Україна в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.): НЕП, індустріалізація, колективізація, українізація, культурна революція та наслідки для українського народу. Дати, події, ключові поняття, діячі української історії доби радянізації.</p>	е заняття	<p>рекомендації до семінарського заняття. Тема: Україна в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.).Національно-культурне піднесення в Україні у 20-ті роки ХХ ст. «Розстріляне» українське відродження 30-х років.</p>	277	<p>опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Україна в міжвоєнний період (1921–1939 рр.).Національна політика в Україні в 1920-1930 рр. ХХ ст.«Українізація». Національно-культурне піднесення в Україні у 20-ті роки ХХ ст. «Розстріляне» українське відродження 30-х років.</p>		розкладу
За розкладом	<p>Тема 8. Україна в роки Другої світової війни (1939– 945 рр.). Українська культура періоду Другої Світової війни. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.): особливості окупаційного режиму, боротьби за визволення від німецько-фашистських загарбників.</p>	Семінарське заняття	<p>Методичні рекомендації до семінарського заняття. Тема: Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.).</p>	1, с. 278-308	<p>Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Внесок українського народу у</p>	9 балів	Згідно розкладу

			Українська культура періоду Другої Світової війни.		розгром гітлерівської Німеччини (1941–1945 рр.).		
За розкладом	Тема 9. Україна в 1945 – 1965 рр. Україна в 1945 – 1965 рр.	Семінарське заняття	Методичні рекомендації до семінарського заняття. Тема: Україна в 1945 – 1965 рр.	1, с. 310-329	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Розвиток української культури (1945-1964 рр.). «Застій»: криза суспільно-політичної, економічної та культурно сфери радянського суспільства (1956-1965 рр.).	9 балів	Згідно розкладу
За розкладом	Тема 10. Україна в 1965 – 1991 рр. Україна в 1965 – 1991 рр.	Семінарське заняття	Методичні рекомендації до семінарського заняття. Тема: Україна в 1965 – 1991	1, с. 329-359	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. Україна в 1945–1991 рр. Розвиток української	9 балів	Згідно розкладу

			рр.		культури (1965-1991 рр.).		
За розкладом	<p>Тема 11. Національно-державне відродження та культура України на сучасному етапі. Розпад СРСР. Відродження незалежної України. Україна в сучасних умовах незалежності.</p> <p>Розпад СРСР. Відродження незалежної України. Україна в сучасних умовах незалежності. Національно-державне відродження та культура України на сучасному етапі.</p>	Семінарське заняття	<p>Методичні рекомендації до семінарського заняття.</p> <p>Тема: Національно-державне відродження та культура України на сучасному етапі. Розпад СРСР. Відродження незалежної України. Україна в сучасних умовах незалежності.</p>	1, с. 360-410	<p>Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. Тема. «Застій»: криза суспільно-політичної, економічної та культурної сфери радянського суспільства (1956-1985 рр.). Дисидентський рух в Україні: ідеї, особистості, результати. Розпад СРСР. Відродження незалежної України. Україна в період незалежності:</p>	9 балів	Згідно розкладу

					динаміка соціальної напруги (2010-2018 рр.). Україна в умовах незалежності. Наш край у другій половині ХХ–ХХІ ст.»		
За розкладом	Тема. ПМК		Питання для підготовка до ПМК			40	

2.11. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю студентів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль. Форма контролю: залік.

Контроль знань і умінь студентів (поточний і підсумковий) з дисципліни «Економіка охорони здоров'я. Маркетинг медичних послуг» здійснюється згідно з кредитно-модульною системою організації навчального процесу. Рейтинг студента із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою. Він складається з рейтингу з навчальної дисципліни, для оцінювання якої призначається 60 балів, і рейтингу з атестації (залік, ПМК) – 40 балів.

Критерії оцінювання. Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в навчально-методичній карті. Розподіл балів між видами занять (лекції, практичні заняття, самостійна робота) можливий шляхом спільного прийняття рішення викладача і студентів на першому занятті. Рівень знань оцінюється: **«відмінно»** – студент дає вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді не менш ніж на 90% запитань, рішення задач та виконання вправ є правильними, демонструє знання матеріалу підручників, посібників, інструкцій, проводить узагальнення і висновки, акуратно оформлює завдання, був присутній на лекціях, має конспект лекцій чи реферати з основних тем курсу, проявляє активність і творчість у виконанні групових завдань; **«добре»** – студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій і розрахунків, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді, був присутній на лекціях, має конспект лекцій чи реферати з основних тем курсу, проявляє активність у виконанні групових завдань; **«задовільно»** – студент дає правильну відповідь не менше ніж на 60% питань, або на всі запитання дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає грубі помилки, які виправляє за допомогою викладача. При цьому враховується наявність конспекту за темою завдань та самостійність, участь у виконанні групових завдань; **«незадовільно з**

можливістю повторного складання» – студент дає правильну відповідь не менше ніж на 35% питань, або на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає грубі помилки, має неповний конспект лекцій, індиферентно або негативно проявляє себе у виконанні групових завдань.

Підсумкова (загальна) оцінка курсу навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове тестування рівня засвоєності теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання практичних індивідуальних завдань. Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок за змістові модулі. Остаточна оцінка рівня знань складається з рейтингу з навчальної роботи, для оцінювання якої призначається 60 балів, і рейтингу з атестації (ПМК) – 40 балів.

**Розподіл балів, які отримують студенти при вивченні дисципліни «Історія та культура України»
Модуль 1**

МОДУЛЬ 1					ІДРС	ПМК	СУМА
T1	T2	T3	T4	T5	5	40	100
11	11	11	11	11			
55							

Примітка: T1, T2...T5 – тема практичних занять згідно програми, ПМК – підсумковий модульний контроль

Модуль 2

МОДУЛЬ 1						ІДРС	ПМК	СУМА
T1	T2	T3	T4	T5	T6	6	40	100
9	9	9	9	9	9			
54								

Примітка: T1, T2...T6 – тема практичних занять згідно програми, ПМК – підсумковий модульний контроль

Оцінювання студента відбувається згідно «Положення про організацію освітнього процесу»

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Визначення оцінки ECTS	Рейтинг студента, бали
Відмінно	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89
	C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74-81
Задовільно	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64-73
	E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-63
Незадовільно	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35-59
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	0-34

2.12. Рекомендована література

Базова:

1. Комаринська, З. М. Історія України: навч. посіб. / З. М. Комаринська. - Львів: "Магнолія 2006", 2016. - 451 с.
2. Історія української культури: підручник / В. А. Качкан [та ін.] ; За ред. В. А. Качкана. - К.: ВСВ "Медицина", 2014. - 368 с.
3. Бакалець, О. А. Історія України з найдавніших часів до початку ХХІ століття: навч. посіб. / О. А. Бакалець. - Львів : "Магнолія 2006", 2016. - 576 с.
4. Кордон, М. В. Історія української культури: навч. посіб. / М. В. Кордон. - 2-ге вид. - Львів: "Магнолія 2006", 2016. - 336 с.
5. Бойко, О. Д. Історія України: підручник / О. Д. Бойко. - 6-те вид., стереотип. - К.: Академвидав, 2016. - 720 с.

Допоміжна:

1. Історія української культури: навч. посіб. / О. М. Цапко [та ін.]. - К. : КНТ Декор, 2011. - 176 с.
2. Історія української культури: навч. посіб. / О. Б. Величко [та ін.] ; за ред. О. Б. Величко. - К.: "Книга - плюс", 2012. - 496 с.
3. Остафійчук, В. Ф. Історія України: сучасне бачення: навч. посіб. / В. Ф. Остафійчук. - 4-е вид., випр. - К.: "Знання-Прес", 2008. - 424 с.

3. Остафійчук, В. Ф. Історія України: сучасне бачення: навч. посіб. / В. Ф. Остафійчук. - 4-е вид., випр. - К.: "Знання-Прес", 2008. - 424 с.
4. Грушевський, М. С. Історія України з ілюстраціями і доповненнями / М. С. Грушевський ; уклад. Й. Й. Брояк, В. Ф. Верстюк. - Донецьк : ТОВ "ВКФ "БАО", 2009. - 528 с.
5. Історія України: підручник / за ред. В. А. Качкана. - К.: ВСВ "Медицина", 2014. - 360 с.
6. Кульчицький, С. В. Історія України: підручник / С. В. Кульчицький, Ю. Г. Лебедева. - 2-е вид. - К.: Генеза, 2012. - 304 с.
7. Культурологія: навч. посіб. / за ред. В. М. Пічі. - 3-ге вид., випр. і доп. - Львів : "Магнолія 2006", 2016. - 375 с.
8. Культурологія: навч. посіб. / В. В. Павленко [та ін.]. - К. : КНТ, ЦУЛ, 2010. - 224 с.
9. Козира, Є. В. Культурологія: навч. посіб. / Є. В. Козира. - К.: ВСВ "Медицина", 2017. - 352 с.
10. Культурологія: посіб. / В. Л. Петрушенко [та ін.] ; ред. В. М. Піча. - 2-ге вид., випр. та доп. - Львів : Магнолія плюс, 2005. - 360 с.
11. Козира Є. В. Українська та зарубіжна культура / Є.В. Козира. – К.: Здоров'я, 2001. – 248 с.
12. Д'яченко І.М., Гордійчук С.В., Горай О.В., Круковська І.М. Феномени буття українського народу: історія, медицина та культура (з найдавніших часів до кінця ХІХ ст.): структурований підручник для самостійної роботи студентів медичних спеціальностей начальних закладів освіти в умовах дистанційного навчання. Житомир, 2021. с. 234.

Викладач _____

(підпис)